

BERECZKI IBOLYA
„CSAK EGY KIS MUNKA”

IAz 1962-ben épített egykori betonbunker a Ferencvárosi pályaudvar közelében, a vele egybeépült és ezáltal megrendítő képzőművészeti alkotássá vált építmény (Párkányi Raab Péter szobrász és Birkás Gábor építész munkája) a „kis munkára”, a második világháborút követően a Szovjetunióba elhurcoltaknak állít maradandó és egyúttal szívszorító emléket. A 2017. február 26-án, a kommunizmus áldozatainak emléknapján megnyílt, múzeumi kiállítóhelyé vált monumentális kocka kihívás és egyben nagyszerű lehetőség a megismerésre és a trauma lehetséges, bár megkésétt feldolgozására.

a napjainkban
csak kevesek által
tanult idegen
nyelven megismert
kifejezés,
„málenkij robot”,
és a hely,
a Szovjetunió neve
vajon mennyire
közérthető egy
most középiskolás
diák számára?

IPokol, kényszermunka... egy, a napjainkban csak kevesek által tanult idegen nyelven megismert kifejezés, „málenkij robot”, és a hely, a Szovjetunió neve vajon mennyire közérthető egy most középiskolás diák számára? Mi és miként keltheti fel az érdeklődését vagy a történelemtanárát egy középiskolai tananyagban nem vagy csak az említés szintjén szereplő témával kapcsolatban? Vannak-e egy mai fiatal családjában felidézhető és egyáltalán: felidézni szándékozott emlékek e korszakról?

ISzámos további kérdést vet fel a téma és annak iskolások számára történő közvetítésének igénye, amelyhez hiánypótló kiadványt vehetünk kézbe vagy tölthetünk le elektronikusan a Magyar Nemzeti Múzeum honlapjáról (<https://mnm.hu/hu/publication-issue/pokol-bugyrai-malenkij-robot-kenyszermunka-szovjetunioban>).

IA szerzők által alcímként is megfogalmazott forma (Segédanyag pedagógusok számára a kiállítás értelmezéséhez és a korszak történelmi háttérének tanításához, megemlékezések szervezéséhez) sajnos nem túl gyakori, nem túl könnyű műfaj a múzeumi szakemberek, kurátorok és múzeumpedagógusok számára.

IDe a kiadvány nem pusztán ezért hiánypótló. Egy nehéz történelmi korszak megismeréséhez, megértéséhez teremt lehetőséget úgy, hogy használata közben a múzeumi kiállítás segít megélni és feldolgozni a második világháború utáni korszak rettenetes, több százezer ember és hozzátartozói életét örökre megváltoztató történéseit.

IAz emlékhelyet befogadó épület önmagában is része Magyarország és Budapest történetének, formájával, szűk és sötét tereivel maga is e sötét korszakhoz kapcsolódó üzenetek megfogalmazója. Nem könnyű tanárnak, diáknak, személyes

érintettség nélküli látogatónak sem végigmenni a többszintes kiállítóterben. A kézikönyv készítői a lelki és fizikai felkészüléshez már az első oldalakon segítséget és praktikus információkat nyújtanak. Világos, rövid, áttekinthető szövegekkel, illusztrációkkal, a pedagógusok számára a felkészítést és az elemzést segítő kérdésekkel járulnak hozzá a látottak elemzéséhez és értelmezéséhez.

milyen cinikus és kegyetlen volt a megtévesztés: „csak egy kis munka”

¶ Mit jelentenek a köznyelvben ma már szinte ismeretlen NKVD, GUPVI rövidítések, kiket és milyen okokból hurcoltak el a Gulag (Lágerek Főparancsnoksága) rendelkezései alapján kényszermunkatáborokba? Miként gyűjtötték össze a kijelölt létszámban az embereket, milyen cinikus és kegyetlen volt a megtévesztés: „csak egy kis munka”? Milyen szörnyű körülmények között utaztak?

¶ Az első kamra a második világháború utolsó szakaszába viszi vissza a látogatót. Mekkora volt a pusztítás, miként zajlott később a romeltakarítás? Megszállóként vagy felszabadítóként érkeztek a Vörös Hadsereg katonái Magyarországra, miként bántak a civil lakossággal, milyen nagyszámú atrocitás érte a nőket, leányokat? Sok-sok kérdés, amelyre a kiállítóter „bugyraiban” eredeti tárgyakkal, dokumentumokkal, kurátori szövegekkel kapunk választ. A segédanyag keretekbe foglalt, inspiráló feladataival azonban elmélyültebb lesz a diákok tudása: a korszak társadalmi csoportjait reprezentáló személyek „bőrébe bújva” dönthetik el, mit jelenthettek egy középgazdának vagy egy arisztokrata nőnek a „Budapest elfoglalásáért” kitüntetést szerzett orosz katonák cselekedetei.

megrendítő emléket állít a „szélpostának”, a vonatokból kidobott, hozzátartozóknak küldött cédulák szövegeinek és az azokat a rokonokhoz eljuttató ismeretleneknek

¶ A második kamra a (hadi)fogoly gyűjtőtáborok helyét, történetét és az elhurcolások szörnyűségeit idézi fel, s benne a vasúti központok, a szállító marhavagonok körülményeit mutatja be, s megrendítő emléket állít a „szélpostának”, a vonatokból kidobott, hozzátartozóknak küldött cédulák szövegeinek és az azokat a rokonokhoz eljuttató ismeretleneknek. A diákok a Cinkotáról elhurcolt Sári Mihály sorsát a szélposta segítségével Temesvárig nyomon követő levelek elemzésével juthatnak közelebb az áldozatokhoz és az őket ismeretlenül segítőkhez.

¶ Az etnikai és politikai alapú deportálásokat megidéző harmadik kamra „beszélő tárgyai” és dokumentumai, az azokhoz kapcsolódó lehetséges feladatok felidéznek a német nemzetiségű vagy éppen csak németesen hangzó nevéik

Mi és miként keltheti fel az érdeklődését vagy a történelemtanáráét egy középiskolai tananyagban nem vagy csak az említés szintjén szereplő témával kapcsolatban? Vannak-e egy mai fiatal családjában felidézhető és egyáltalán: felidézni szándékozott emlékek e korszakról?

Pokol bugyrai...., Málenkij robot” – Kényszermunka a Szovjetunióban
Állandó kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeum Málenkij Robot Emlékhelyén

Pokol bugyrai.....Málenkij robot” – Kényszermunka a Szovjetunióban
Állandó kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeum Málenkij Robot Emlékhelyén

*Az emlékhelyet befogadó épület önmagában is része
Magyarország és Budapest történetének, formájával, szűk
és sötét tereivel maga is e sötét korszakhoz kapcsolódó
üzenetek megfogalmazója.*

elhurcolását, majd a negyedik kamra már a légerek körülményeit eleveníti meg. A nehéz fizikai munka, a 10-12 órás munkaidő, az elégtelen higiénés körülmények, az élelmezés hiánya, az időjárás viszonyosságok, a legyengült fizikai állapot a fertőzések következtében tömeges halálózást, az életben maradottaknak szörnyű kilátástalanságot okoztak. E körülmények értelmezéséhez a diákok számára ajánlott forráselemzések kiváló lehetőséget nyújtanak. A fogolytáborban töltött időt a túlélés érdekében nyelvtanulásra használó Baják Lászlót még saját sorstársai sem igazán értették meg: „Az egyik telepi házban találtam egy német–orosz tankönyvet... Ezt felhasználva saját használatra szótárt és nyelvtant kezdtem írni a szerencsésen becsempészett noteszembe. A barakk ügyeletes mellett egész éjjel égett a lámpa, amit ki tudtam használni tanulásra. ... A többiek hülyének neveztek.” Ez az idézet nemcsak a helyzet abszurditását idézi meg, hanem az „embernek maradni” örök igényét is a fiatalok számára. A témához kapcsolódóan választott karakterek (a Horthy-hadsereg katonatisztje, holokauszt-túlélő, pártfunkcionárius, gyárigazgató, Gulag-túlélő, GUPVI-túlélő) bőrbe bújhatnak a pedagógusok segítségével a diákok, egy tragikus helyzet szimulálásával pedig még mélyebben élhetik át az egykori lágerélet nehézségeit.

- ¶ Az ötödik kamra kulcsszavai: áldozat, árva, emlékezet, gyász, özvegy, tömegsír. A diákoknak feltett kérdések arra inspirálják a foglalkozás résztvevőit, hogy megkeressék saját családjukban azokat vagy a leszármazottaikat, akik részesei voltak a sorstragédiának. Az emlékezés gyakran az egykori légerek helyszínének felkeresésére ösztönzi a túlélőket, ahová gyermekeik, unokáik kísérték el őket, mint látjuk a régi és közelmúltbeli temetői képeken.
- ¶ Mégis talán a leginkább megrendítő az az igaz történet, amely a Rakamazról várandósan elhurcolt édesanya, majd a táborban megszületett kislányának viszonytárságos hazaújtját, a vonatúton elvesztett sorstársak ma is nehezen felfogható tragédiáját idézi fel.

- ¶ A hatodik kamra az 1945–46-os hazatérés témáját dolgozza fel, annak valamenynyire ellentmondására utalva: az egymásnak feszülő, eltérő túlélői számadatokra. A visszatérést segítő szervezetek plakátjaira hívja fel a figyelmet, s utal az 1948-ban bekövetkezett politikai fordulatra is a beszélő tárgyakkal. Itt azonban látunk egy elvarratlan szálát is a kiadványban: Toma András, az utolsónak

a visszatérést segítő szervezetek plakátjaira hívja fel a figyelmet, s utal az 1948-ban bekövetkezett politikai fordulatra is a beszélő tárgyakkal

*Mégis talán a leginkább megrendítő az az igaz történet,
amely a Rakamazról várandósan elhurcolt édesanya, majd
a táborban megszületett kislányának viszontagságos
hazaútját, a vonatúton elvesztett sorstársak ma is nehezen
felfogható tragédiáját idézi fel.*

tekintett magyar hadifogoly életéről célszerű lenne, ha a diákok keresnének adatokat. És ez át is vezethet bennünket a hetedik, az emlékezésről szóló kamrába, amely már a 2015 és 2017 között lezajlott Gulag/GUPVI-emlékév eseményeit, az emlékműállításokat állítja a középpontba.

- ¶ A kiadvány következő részei további kérdéssorokat kínálnak a pedagógusoknak a kiállításon látottak, tanultak elmélyítésére, valamint segédletet adnak további, elsősorban interjúkon alapuló, diákok által végezhető kutatások számára. Végül, de nem utolsósorban ugyancsak főként a pedagógusok, de a diákok témaválasztását és felkészülését is segítő összeállítást olvashatunk a témához kapcsolódó megemlékezésekhez, és a kiadvány filmajánlója további inspirálódásra is lehetőséget ad. A látottak, tapasztaltak későbbi felidézését, az elmélyülést és a pontos, megbízható ismeretek könnyű megtalálását nyújtja a kronológia és a kötet végén található kislexikon, a rabok által gyakran használt szavak szótára, valamint a gazdag tartalmú irodalomjegyzék.
- ¶ A bőségesen és igényesen illusztrált, jól szerkesztett, a kiállítás tematikáját követő, de tőle függetlenül is használható, változatos múzeumpedagógiai és pedagógusi módszereket alkalmazó kiadvány hiánypótló. Nemcsak a témája miatt, hanem azért is, mert tömör, a lényeges adatokra fókuszál, megszólaltatja a tárgyakat, dokumentumokat, vállalja a nehéz, sőt tragikus életesemények felvetését is a diákok számára. Változatos módszertani megoldásaival pedagógust és diákat egyaránt inspirál a „nagy történelem” bugyrai, kataklizmái között az egyéni életsorsok mélyebb megértésére, majd a látottak továbbgondolására és a méltó emlékezésre.

*vállalja a nehéz,
sőt tragikus
életesemények
felvetését is
a diákok számára*

*A pokol bugyrai „Málenkij robot” – Kényszermunka a Szovjetunióban
Berényi Marianna–Kenesei Zsófia Orsolya–Makra Mónika
Segédanyag pedagógusok számára a kiállítás értelmezéséhez
és a korszak történelmi hátterének tanításához, megemlékezések
szervezéséhez
Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest 2019*

Pokol bugyrai...., Málenkij robot” – Kényszermunka a Szovjetunióban
Állandó kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeum Málenkij Robot Emlékhelyén

PMU PÉTEFI IRÓDALMI MŰZSEUM

Önarckép álarcokban

Kiállításkatalógus